

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 33 Volume: 7 Issue: 33

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

19. YÜZYILDA YAŞAMIŞ BEKTÂŞÎ BİR ÂŞIK: KASTAMONULU ÂŞIK KEMÂLÎ VE YAYINLANMAMIŞ ŞİİRLERİ

A BEKTASHI MINSTREL LIVED IN 19TH CENTURY: KASTAMONU MINSTREL KEMÂLÎ AND HIS UNPUBLISHED POEMS

Sağıp ATLI*

Öz

Kastamonu, coğrafi konumu itibarıyla kuzey-doğu ile kuzey-batı arasında bir köprü durumunda bulunmasından dolayı hemen hemen her dönem ilgi odağı kültür ve ticaret merkezlerinden birisi olmuştur. Özellikle 19. yüzyılda âşıkların buluşma noktası hâline gelerek birçok ozana değişik zamanlarda ev sahipliği yapmıştır. 19. yüzyılda Kastamonu'nun yetiştirdiği âşıklardan biri de Âşık Kemâlî'dir. 1821-1892 yılları arasında Kastamonu'da yaşayan Kemâlî, kısa süre medrese eğitimi alarak klâsik şiire yaklaşmış ve hecenin yanında aruzla da şiirler yazmış/söylemiştir. Hayatının ilk dönemlerinde Sâdiyye tarikatına mensup iken daha sonra Bektâşî olan âşık, bu tarikata bağlı kalmış ve şiirlerinde mensubu olduğu tarikatın erkân ve âdabını da işlemiştir. Bu yazıda önce Âşık Kemâlî'nin hayatı ve edebî şahsiyeti hakkında kısa bir bilgi verilmekte, sonra onun divançesinden, çeşitli cönk ve mecmualardan tespit ettiğimiz yayımlanmamış şiirleri, şekil ve muhteva özellikleri bakımından incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu, Âşık Kemâlî, Bektâşî Kültürü, Âşık Edebiyatı, Divançe, Cönk, Mecmua.

Abstract

As Kastamonu is the bridge between north-east and north-west because of its geographical position, it has become an important cultural and commercial center approximately in every period. Especially in 19th century, turning into a center for poet-singers' meeting, it hosted many different minstrels. Hence it increased the respect of region people toward minstrels, it led to raise of many minstrels and made a major contribution to the minstrel tradition both in the region and outside. One of the minstrels raised in Kastamonu in 19th century is Minstrel Kemâlî. Minstrel Kemâlî living in Kastamonu between the years 1821 and 1892, was closed to the traditional poetry by taking madrasah education and he wrote and sang poems in syllabic meter beside aruz. While in his early years he was the member of Sadiyye dervish order, later he joined Bektashi dervish order, kept to it and dealt with the rules and principles of this order in his poems. A brief introduction about Minstrel Kemâlî's life and his literary personality will be given in this article firstly, and then his unpublished poems that we have found in his divance, cönk and many other journals will be analyzed in terms of form and content.

Keywords: Kastamonu, Minstrel Kemâlî, Bektashi Culture, Minstrel Literature, Divance, Cönk, Journal.

Giriş

Her kültür, hızlı bir şekilde değişen zamana ve gelişen olaylara bağlı olarak dönem dönem belirli seviyede değişime uğramakta ve bunun neticesinde bazı kültürel unsurlar farklı şekillerde sürekliliğini devam ettirirken bazıları da işlevini kaybetmektedir. Kültürler

* Arş. Gör., Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

arasındaki bu etkileşim sürecine yol açan olayların başında ise sosyal, siyasî, coğrafi, teknolojik, dinî gelişmeler gelmekte ve bunlar da değişim ve dönüşümü sürekli devam ettirmektedir.

Bu yazıda, temeli yüzyıllar öncesine dayanan âşıklık geleneği üzerinde durduktan sonra bu geleneğin bir temsilcisi olan Âşık Kemâlî'nin hayatı ve edebî şahsiyeti hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra, "www.yazmalar.gov.tr" adresinde; 06 mil yz A 7660, 06 mil yz A 3863, 06 mil yz FB 423, 06 mil yz cönk 299, 06 mil yz cönk 293, 06 mil yz cönk 269, 06 mil yz cönk 119, 06 mil yz cönk 105, 06 mil yz cönk 92, 06 mil yz cönk 43 numaralarıyla kayıtlı bulunan divançe, çeşitli cönk ve mecmualarda yer alan ve daha evvel de yayınlanmadığını tespit ettiğimiz Kemâlî'nin 12 şiirinin şekil özellikleri ve muhteva özellikleri üzerinde durulduktan sonra şiirler neşredilecektir.

Bütün Türk boy ve topluluklarında görülen ve "şaman", "akın", "bahşı", "cırav", "şeşen", "oyun", "ozan" gibi farklı adlarla anılan sihir, büyü, hekimlik, saz şairliği gibi mesleklerle de uğraşan; köken olarak kamlık geleneğine dayanan âşıklık geleneği, yüzyıllar içerisinde geçirdiği değişimler neticesinde, özellikle Türklerin İslâmiyet'i kabul etmesiyle birlikte, Âşık Edebiyatı olarak anılmaya başlanmıştır (Oğuz, 2006: 138).

Kopuz ve buna benzer çalgılar eşliğinde şiirlerini icra eden bu geleneğe bağlı sanatçılar, Türklerin İslâmiyet'i kabul etmesinden sonra da bu sanatlarını yeni biçimleriyle daha güçlü bir şekilde icra etmeye devam etmişlerdir. Önceki dönemlerde sihirbazlık, hekimlik, saz şairliği gibi vasıfları olan bu kişiler, yavaş yavaş belirli bir meslek üzerinde yoğunlaşarak sadece o alanda uzmanlaşmaya başlamışlardır. Şairlik mesleği üzerinde yoğunlaşanlar "âşık, kul, abdal, akın" vb. adlar almış ve çeşitli müzik aletleriyle şiirlerini icra etmeye devam etmişlerdir. Bu gelenek, 13. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayarak 16. yüzyılın başlarında Anadolu sahasında güçlü bir edebiyatın doğmasına vesile olmuş ve Âşık Edebiyatı olarak adlandırılan bu edebiyat şubesi, yüzyıllar içerisinde yetiştirdiği güçlü temsilcileri ve bunların ortaya koyduğu büyük bir bölümü yazıya aktarılamadan kaybolanların yanında, günümüze kadar ulaşan binlerce eser vücuda getirmiştir (Köprülü, 2004: 23-63; Yakıcı, 2003: 165; Oğuz, 2006: 138).

Yüzyıllar içerisinde çeşitli coğrafi, siyasî ve kültürel etkilere bağlı olarak değişik dönemlerde farklı şekiller alarak meydana gelen bu gelenek, her dönem aynı hızda bir gelişme gösterememiş; daha çok 17 ve özellikle 19. yüzyılda en verimli dönemini yaşamıştır.

Âşık edebiyatının 19. yüzyılda zirveye ulaşmasında, gerek cönk tertip etme geleneğinin yaygınlaşmasının gerekse tertip edilen cönklerin yok olmadan günümüze ulaşmasının yanında, sözlü gelenekte bu yüzyıl âşıkları ile ilgili bilgilerin de taze olması ve bu dönem âşıklarının hem devlet hem halk hem de aydın kesim tarafından desteklenmesi (Oğuz, 2006: 161) gibi etkenler etkili olmuş ve bu yüzyılın âşıklık geleneği bakımından son derece güçlü olmasını sağlamıştır.

Bu yüzyılda, âşık edebiyatının gelişmesinde önemli bir etkiye sahip olan kültür merkezlerinden birisi Kastamonu'dur. Bulunduğu coğrafi konum itibarıyla kuzey-doğu ile kuzey-batı arasında bir köprü durumunda olduğu için dönemin âşıklarının buluşma merkezlerinden birisi olan Kastamonu, Dertli ve Erzurumlu Emrah gibi 19. yüzyılın ve âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerine ev sahipliği yaparak âşıklık geleneği içerisindeki yerini daha da güçlü hâle getirmiştir. Belirli bir süre Kastamonu'da kalan Erzurumlu Emrah ve Dertli, burada kendilerine bağlı bir âşık kolu oluşturarak (Sakaoğlu, 1986: 31-34) kendi geleneklerine göre âşıklar (Âşık Fevzî, Âşık İhsan Ozanoğlu, Âşık Yorgansız Hakkı Çavuş, Âşık Meydânî, Âşık Celâlî, vb.) yetiştirmiş ya da yetiştirilmesine vesile olarak Kastamonu'da âşıklık geleneğinin önemli ölçüde gelişmesine ve daha güçlü bir şekilde sürmesine hizmet etmişlerdir.

19. yüzyılda Erzurumlu Emrah'ın tesiri görülen Kastamonulu âşıkların başında Âşık Kemâlî gelmektedir (Abdülkadiroğlu, 1997: 26-30). Asıl adı "Mustafa" olan Âşık Kemâlî¹, 1821-

¹Âşık Kemâlî hakkında bilgi veren kaynaklar şunlardır: Talat Mümtaz Yaman (1935), *Kastamonulu Âşık Kemâlî Hayatı ve Eserleri*, Kastamonu: Vilayet Matbaası; Neslihan Yücel (1993), *Kastamonu'da Âşıklık Geleneği ve Kastamonu'da Yetişen Âşıklar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Fikret Türkmen (2005), "Yüzyıl Anadolu Halk Şiiri ve Kastamonulu Âşık Kemâlî", *İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, s. 149-154; Müjgan Cunbur (1968), *Başakların Sesi Saz Şairlerinin Hayatı ve Eserleri*, Ankara: Poyraz Reklam Yayınları; M. Halit Bayrı (1956), *Halk Şiiri XIX. Yüzyıl*, Varlık Yayınları; Ahmet Talat

1892 yıllarında Kastamonu'da yaşamıştır. Âşık, adının "Mustafa" ve mahlasının "Âşık Kemâlî" olduğunu bir şiirinin son kıtasında şu şekilde ifade etmiştir:

"Mahlasım **Âşık Kemâlî Mustafâ**'dır adımız
Kiblemiz bir nokta ile dâsitân oldu icâdımız
Hacı Bektâş-ı Velî'dir pîrimiz üstâdımız
Kâmile hizmet idüp iz'ânı bilmişlerdeniz"²

Âşık Kemâlî, ilk eğitimine dört yaşında iken dört ay süren bir mektebe giderek başlamış daha sonra medrese eğitimine devam etmiştir. Eğitim hayatını sürdüremeyince babasının mesleği olan bakırcılığı öğrenen Kemâlî, 17-18 yaşlarında bu işi bırakıp daha önce katıldığı âşıklar meclislerinden çok etkilenmesinden dolayı bir usta âşığın yanında çırak olarak saz çalmaya başlamıştır. Görüldüğü gibi Kemâlî, usta-çırak geleneği içinde yetişmiş; ustasının da Emrah olduğu ifade edilen ve daha sonraları bölgede tanınan halk şairlerinden birisi durumuna gelen bir âşıktır. Mahlasını ustası Emrah'tan alan Kemâlî (Yaman, 1935: 7-9), ustalık derecesine eriştikten sonra çırak da yetiştirmeye başlamıştır. Onun yetiştirmiş olduğu âşıklardan en bilinenleri başta oğlu Âşık Hasan olmak üzere, ilk ustası Sinoplu Yesârî Baba kabul edilmekle birlikte, Âşık Fevzî'dir (Yücel, 1993: 81; Yakıcı, 2003: 167).

19. yüzyılda Türkiye sahasında yetişen âşıklar, "medreseli âşıklar" ve "medrese birikiminin dışında kalan âşıklar" (Oğuz, 2006: 162) olarak sınıflandırılmaktadır. Küçük yaşta aldığı eğitim çok kısa süreli olduğu için, Âşık Kemâlî de bu sınıflandırmanın ikinci kategorisinde yer almaktadır. Bu dönemin diğer bir özelliği "klasik şiir ekolünün etkisiyle sazsız ve icrâsız bir âşık tarzının yaygınlaşmış" (Oğuz, 2006: 162) olmasına rağmen, bu genellenmenin dışına çıkan Kemâlî, on iki telli olan ve "çöğür" adı verilen bir saz çalarak şiirlerini hem âşık meclislerinde hem de belirli toplantılarda bir kitle önünde icrâ etmiştir.

Âşık Kemâlî, yaşadığı süre boyunca Ankara, Konya, İzmir, İstanbul, Samsun gibi birçok yere giderek oralarda devrin önde gelen âşıklarından olan Ispartalı Saydî, Zileli Kürd Ceyhunî, Gedâyî, Çankırlı Nurî, Kayserili Rüşti, Âşık Meydânî, Emrah (Yaman, 1935: 9) gibi âşıklarla birlikte saz çalmış; böylece kendi adını ve sanatını hem kendi meslektaşları olan âşıklara hem de sanatını icra ettiği yerdeki insanlara duyurarak daha fazla ün kazanmıştır.

Yaptığı yolculukları onun sanatının gelişmesini ve kendisinin tanınarak şöhret kazanmasını sağladığı gibi, mensubu olduğu tarikatı değiştirmesinde de etkili olmuştur. Kemâlî, ilk başlarda dedesi ve babasının da bağlanarak mensubu olduğu Sadiyye tarikatına bağlıyken daha sonra yaptığı Kırşehir ziyaretinin ardından Bektâşîliği benimsemiş ve ölünceye kadar da bu tarikata bağlı kalmıştır (Yaman, 1935: 10). Bektâşîliğe nasıl intisap ettiğini ve bağlılığını şiirlerinde şu şekilde ifade etmektedir:

SEMÂİ³

(mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün)
"Bana yâr oldu cânım yüz çevirdim yârdan gayrı
Hemân ayrılmasın yârim benim ağyârdan gayrı

İki âlemde ol şîr-i Hudâ püşt [ü]⁴ penâhımdır

Onay (1930-1933), *Çankırı Şairleri*, Çankırı; R. Ahmet Sevengil (1964), *Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri (Radyo Konuşmaları)*, İstanbul; Ali Yakıcı (2003), "Türk Âşıklık Geleneği İçinde Kastamonu'nun Yeri ve Önemi", *Millî Folklor*, S. 60, s. 165-169; M. Kayahan Özgül (2000), *Arayışlar Devri Türk Şiiri Antolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 442, 568; İhsan Ozanoğlu (1940), *Âşık Edebiyatı*, Kastamonu: Şenkıral Matbaası; M. Fuad Köprülü (2004), *Saz Şairleri I-V*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 571; Taradığımız şu kaynaklarda Âşık Kemâlî'nin ismi zikredilmemiştir: Abülbaki Gölpınarlı (2004), *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul: İnkılâp Yayınları; Abülbaki Gölpınarlı, *Alevî-Bektâşî Nefesleri*, İstanbul: İnkılâp Yayınları; İsmail Özmen (1998), *Alevî-Bektâşî Şiirleri Antolojisi*, C.1-5. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları; Cahit Öztelli (1985), *Bektâşî Gülleri*, İstanbul: Özgür Yayınları; Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı (1943), *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara: Maarif Matbaası.

² "06 mil yz Cönk 92" numaralı yazmanın 87. vараğında bulunmaktadır.

³ "06 mil yz A 7660" numaralı divânçenin 22A. vараğında bulunmaktadır.

⁴ Şiirlerde vezin ve anlam gereği eksik olduğunu düşünerek yapmış olduğumuz eklemeler "[ ]" işareti ile gösterilecektir.

Gözüm gönlüm dolupdur Hayder-i Kerrârdan gayrı

Ne denli var ise sâlik sülûk etsin sadâkatle
Yol olmaz âşika ol Cafer-i Tayyârdan gayrı

Geçermiş Hızır-veş zulmâtı bulsa âb-ı hayvânı
İçen hayyü'l-ebeddir sâki-i ebrârdan gayrı

Elim gayrı ele ermez **Kemâlî** gayrı el tutmaz
El aldı Hacı Bektâş-ı Velî hünkârdan gayrı”

GAZEL⁵

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)
“Cânımız cânândır bir yârdır ikrârımız
Kimse âgâh olmadı esrârdır ikrârımız

Gayrı bir güftârı biz dillerde takrîr etmeyiz
Nat-i pâk-i Ahmed-i Muhtârdır ikrârımız

Dü-cihânın pâdişâhudır o sâhib-Zülfikâr
Şîr-i Yezdân Hayder-i Kerrârdır ikrârımız

Etmiyor gayrı mezâhibden tekellüm subh şâm
Ol İmâm-ı Cafer-i Tayyârdır ikrârımız

Dönmeyiz ikrârdan aslâ **Kemâlî** aşk ile
Hacı Bektâş-ı Velî hünkârdır ikrârımız”

KOŞMA⁶

(6+5=11'li Hece Vezni)
“Azîmet eyleyip mülk-i ademden
Geldim bu âleme bî-çâre düşdüm
Taallüm edip her esmâyı Âdemden
Meâlin fehm edip esrâra düşdüm

Erenler bezmine aldılar beni
Küşâd oldu anda gönül revzeni
Geçince boynuma aşkın reseni
Meydân-ı erkânda ikrâra düşdüm

Kurbân oldum o meydâna girince
Hayyü'l-ebed buldum ikrâr verince
Kemâlî gûşuma telkîn erince
Hacı Bektâş Velî hünkâra düşdüm”

Âşık Kemâlî, kendi düşüncelerini dile getirirken şiirlerinde tasavvufî terimlere çokça yer vermiştir. Allah'a olan sevgisini anlatan, Hz. Muhammed başta olmak üzere peygamberleri ve tasavvuf büyüklerini öven şiirleri vardır. Hz. Ali, on iki imam ve Hacı Bektâş-ı Velî gibi Bektâşî tarikatını telmih eden isim ve kavramları sık sık kullanarak Bektâşîliğe olan bağlılığını, yukarıdaki şiirlerden de anlaşıldığı gibi açık bir şekilde ortaya koymuştur. Fakat bütün şiirlerinin muhtevasını sadece dinî-tasavvufî duygu ve düşünceler oluşturmamakta; İlahî aşkın

⁵ “06 mil yz A 7660” numaralı divânçenin 22B. varlığında bulunmaktadır.

⁶ “06 mil yz A 7660” numaralı divânçenin 22A. varlığında bulunmaktadır.

yanında beşerî aşk, sevgili ve tabiat güzellikleri gibi farklı konularda da şiirler yazdığı/söylediği mevcut manzumelerinden anlaşılmaktadır.

Âşık Kemâlî, şiirlerinde hem aruz hem de hece veznini kullanarak her iki tarzda da şiir söyleyebildiğini/yazabildiğini göstermiştir. Aruz ölçüsüyle söylemiş/yazmış olduğu şiirlerini klasik edebiyatın etkisiyle âşıklar tarafından benimsenen ve sadece âşık edebiyatına mahsus olan divân, kalenderî, selis, semâî, satranç, vezn-i aher gibi nazım şekilleriyle yazmasının yanında, heceyle yazdığı/söylediği şiirlerinde koşma ve şarkı gibi nazım şekillerini daha sık kullanmıştır.

Tarih düşürme hünerine de vâkıf olan Kemâlî, bu bilgisini kendisinin çırağı olan Âşık Fevzî'ye de aktarmıştır (Yaman, 1935: 14). Düştüğü tarihlerden divançesinde yer alan ikisi aşağıda verilmiştir. Tarihlerden ilkini "İsmâî'l adında bir kişinin ölümüne, ikincini de şiirin genelinden anlaşıldığı üzere Nâmî Efendi'nin bir makama gelişi üzerine düşürülmüştür.

"Cevher-i târih **Kemâlî** söylemekden bir duâ
Şâd u handân kıla ol Hak rûhunu **İsmâîlin**"⁷ (1280/1863-64)

"Cevher gibi târih oku vafında **Kemâlî**
Bulmuş şeref-i aşk ile bu **Nâmî Efendi**"⁸ (1284/1867-68)

Klasik şiirin etkisinde kalan ve medrese eğitimi alarak âşıklık geleneği içerisinde yetişen halk şairleri arasında divân oluşturma geleneği 19. yüzyılda yaygınlık kazanmıştır. Bu dönemde divan tertip eden âşıklar arasında Erzurumlu Emrah, Silleli Sururî, Konyalı Şem'î, Yozgatlı Fennî, Yozgatlı Zarî ve Bayburtlu Zihnî (Oğuz, 2006: 164) başta gelmektedir. Az da olsa medrese eğitimi alan ve aruz ölçüsüyle de şiirleri olan Kemâlî'nin, elimizde bulunan divançesinden başka, kendi el yazısıyla yazdığı bir divânının bulunduğunu oğlunun verdiği bilgilerden öğrenmekteyiz. Fakat Kemâlî bu divânını, katıldığı bir mey ve muhabbet meclisinde unutmıştır (Yaman, 1935: 6). O günden sonra da bu eserin akıbeti bilinmemektedir.

Kemâlî, kendi döneminde yaşamış olan Emrah ve Dertlî'den etkilenmesinin yanında medrese eğitimi ve klasik şiirin etkisiyle kendinden önceki asırlarda yaşamış olan Fuzûlî, Nedim, Nesîmî gibi divan şairleriyle de yakından ilgilenmiş; hatta divan şairlerinin bazı şiirlerine nazireler de yazmıştır (Yaman, 1935: 13). Nedim'in;

"Mest-i nâzım kim büyüdü böyle bî-pervâ seni

Kim yetiştirdi bu gûne servden bâlâ seni" (Macit, 1997: 355) matlâyla başlayan gazeline nazire olarak şu şiiri yazmıştır:

GAZEL⁹

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

"Sevdi gönlüm aşk ile ey kâmet-i bâlâ seni

Pîrehensiz sarsam ben bir gece tenhâ seni

Nâle vü feryâda başlar sabr u ârâmı gider

Görse bülbüller eğer bir kez gülü rânâ seni

Dâmenin tut pâyına düş geçme dil ol yârdan

Dehr içinde âleme eyleser de rüsvâ seni

Zâhidâ metrûk ol gel sen bu kıl ü kâlden

Menzil-i maksûda irgürmez kuru dâvâ seni

Dehr-i dûnun cevri ü kahrından şikâyet eyleme

⁷ "06 mil yz A 7660" numaralı divânçenin 19A. varagında bulunmaktadır.

⁸ "06 mil yz A 7660" numaralı divânçenin 21A. varagında bulunmaktadır.

⁹ "06 mil yz A 7660" numaralı divânçenin 16A. varagında bulunmaktadır.

Şâd eder bir gün **Kemâlî** Hazret-i Mevlâ seni”

Kemâlî, divan şairlerinin şiirlerine nazireler yazmasının yanında, kendinden önceki devirlerde ve kendisiyle aynı dönemde yaşamış olan âşıkların şiirlerine de nazireler yazmıştır. 18. yüzyılda yaşamış Hasbî (Oğuz, 2006: 161)’nin iki, 19. yüzyılda yaşamış ve kendisi gibi Bektaşî olan Yesârî¹⁰’nin bir şiirine nazire yazmıştır. Kemâlî, Yesârî’nin;

“Âh efendim nice yüz sürmez gubâr-ı makdeme
Mübtelâ-yı aşk olan âşık o çeşm-i bâdeme”¹¹ beyitiyle başlayan şiirine nazire olarak şu şiiri yazmıştır:

(fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün)

“Hasretinle ey güzel gark oldu çeşmim pür neme

Dil seni ister hemen dünyâ neme ukbâ neme

Ey sofu bakmaz mı âşıklar cemâli dilbere

Ahsen-i sûret demişlerdir ezelden âdeme

Lâlini pûs etmeye vardım yanaşdım kûyuna

Ol zamân dilber meni tutdu tuzağı perçeme

Ey vefâsız nâzeninim dil veren âşık sana

Derd-i hicrânınla rüsvâ oldu gitdi âleme

Sakla esrârın **Kemâlî** meclis-i nâdânide

Dem bu demdir dem bu demdir dem bu demdir dem deme”¹²

Kemâlî, Hasbî mahlaslı 18. yüzyılda yaşamış olan bir âşığın;

“Hasretiyle her işim zâr etdi gitdi ayrılık

Dilde endûh u gamım var etdi gitdi ayrılık”¹³ beyitiyle başlayan şiirine nazire olarak şu şiiri kaleme almıştır:

(fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün)

“Âh efendim cânıma kâr etdi gitdi ayrılık

Bu cihânı başıma dar etdi gitdi ayrılık

Yârsız yârânsız bu gurbet elde neyleyim

Mihnet ü derdi bana yâr etdi gitdi ayrılık

Künc-i gamda âteş-i hasretdeyim pervâne-ves

Yana yana bağrımı nâr etdi gitdi ayrılık

Ayrılıktan ağlamakdan subhadek hâbım mı var

Gözlerim kan içre bîdâr etdi gitdi ayrılık

Lutf kıl yâ Rabbenâ bu dâm-ı gurbetden beni

Tut elim kurtar ki nâçâr etdi gitdi ayrılık

Var selam ile **Kemâlî**den o yâre ey sabâ

Böyle bu hâle giriftâr etdi gitdi ayrılık”¹⁴

¹⁰ Yesârî hakkında geniş bilgi için bkz: <http://ozanlar.biz/yesari.html> (erişim tarihi 10.07.2012); Fahri Maden (2012), “Bayumlu Yesârî Baba ve Sinop’ta Bektaşîlik”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, Yıl. 2, S. 3, s. 185-201; Ali Ertan (1941), *Yesârî Baba*, Sinop.

¹¹ “06 mil yz A 7660” numaralı divânçenin 9B. varağında bulunmaktadır.

¹² “06 mil yz A 7660” numaralı divânçenin 9B. varağında bulunmaktadır.

¹³ “06 mil yz A 7660” numaralı divânçenin 15B. varağında bulunmaktadır.

¹⁴ “06 mil yz A 7660” numaralı divânçenin 15A. varağında bulunmaktadır.

Kemâlî, aynı şairin:
"Koydı hasretle beni tâze fidânım gitdi ya
Kırdı nahl-i verd-i gönlüm gülsitânım gitdi ya"¹⁵ beyitiyle başlayan bir başka şiirine de
şu şiiri tanzir etmiştir:

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)
"Olmadı hemdem benimle nevcivânım gitdi yâ
Pendimi gûş etmedi kaşî kemânım gitdi yâ

Olmadı hemdem benimle nevcivânım gitdi yâ
Pendimi gûş etmedi kâşî kemânım gitdi yâ

Ben odaya gelmişim gitmez odasından deyü
Bendesin tenhâ koyup rûh-ı revânım gitdi yâ

Gitdi gelmez gitdi gelmez nerde kaldı ol perî
Gözlerim yollarda kaldı hep gümânım gitdi yâ

Gitmese âşıkların dildârı ağyâr yanına
Söz tutar mı neyleyim tûtî lisânım gitdi yâ

Bekledim hasbî **Kemâlî** dilberin kâşânesin
Gelmeyince bu tenimden çıkdı cânım gitdi yâ"¹⁶

Kemâlî hakkındaki bu bilgilerin ardından, âşığa ait şiirlerin şekil ve muhteva özellikleri incelendikten sonra şiirlerin metinleri verilecektir.

1. Şekil Özellikleri

İncelememize esas aldığımız on iki manzumenin onu aruz, ikisi de hece vezniyle; dördü dörtlük, sekizi de beyit nazım birimiyle yazılmıştır. 2 ve 3 numaralı şiirler 11'li hece vezniyle ve 6+5 duraklı olarak koşma nazım şekliyle kaleme alınmıştır. 1, 5, 6 ve 7 numaralı şiirler aruzun "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla divan tarzında; 4 numaralı şiir aruzun "mef'ûlü fâ'ilâtü mef'ûlü fâ'ilün"; 8, 10 ve 11 numaralı şiirler aruzun "mef'ûlün mef'ûlün mef'ûlün mef'ûlün" kalıbıyla semâî tarzında; 9 numaralı şiir "müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün" satranç ve 12 numaralı şiir de aruzun "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla ve murabba nazım şekliyle yazılmıştır. Bu şiirlerin tamamında şairin mahlası bulunup 1 numaralı şiirde "Destûr Gazel", 8 ve 10 numaralı şiirlerde "Semâî" ve 12 numaralı şiirde de "Gazel" başlığı yer almaktadır.

2. Muhteva Özellikleri

Bu başlık altında Kemâlî'nin elimizdeki on iki şiirinin muhtevası üzerinde durularak söz konusu manzumelerinde genel olarak hangi mevzuları işlediği kısaca belirtilecektir.

Kemâlî, ilk şiirinde bağlı olduğu tarikatın pîrine seslenmektedir. Pîrine, kendisini lütfundan mahrum bırakmaması ve kusurlarının mazur görülmesi hususunda niyazda bulunarak günahkâr bir kul olduğunu belirtip tövbe ettiğini ifade etmektedir.

İkinci manzumede, beşerî aşktan bahsederek sevgiliye seslenmekte ve ona kavuşamamanın vermiş olduğu sıkıntı ve üzüntüyü bir sitem şeklinde dile getirmektedir.

Yine beşerî aşkın anlatıldığı üçüncü şiirde Kemâlî, tatlı dudaklı ve yasemin boylu bir güzele gönlünü kaptırdığını ve sevgilinin attığı sevda oklarının kendi sinesinde açtığı

¹⁵ "06 mil yz A 7660" numaralı divânçenin 16A. varağında bulunmektedir.

¹⁶ "06 mil yz A 7660" numaralı divânçenin 16A. varağında bulunmektedir.

yaralardan bahsetmektedir. Ancak şair bunlardan şikâyetçi olmayıp aksine sevgilinin cevri ü cefâsına rıza gösterdiğini belirtmektedir.

Dördüncü şiirde şair yine beşerî aşktan bahsetmekte ve sevgilisine olan aşkının ne kadar büyük olduğunu dile getirmekte; maşukunu gören güneşin bile onun güzelliği karşısında titreyeceğini söylemektedir.

Sevgilisine olan büyük aşkını ifade ettiği beşinci manzumede şair, maşukuyla arasında geçen konuşmaları dile getirmektedir. Aşk derdiyle yüreğinin dağlandığını belirten Kemâlî, sevgiliyle vuslata ermeden yaşayamayacağını farklı ifadelerle dile getirmektedir.

Tasavvufî aşkın anlatıldığı altıncı şiirde şair, vücudunu aşk potasında erittiğini söylemekte ve aşk vesilesiyle fenafillâha kavuşma arzusunu ifade etmektedir.

Aşkın bilinmezliğinden bahsedilen yedinci manzumede, sevdaya düşen insanların başına ne zaman ne geleceğinin bilinmeyeceği anlatılmakta ve her şeyin Hakk'ın takdirine olduğuna dikkat çekilerek ecelin ansızın geleceği vurgulanmaktadır.

Tamamen sevgilinin güzellik unsurlarından bahsedilen sekizinci şiirde, sevilenin güzellik unsurları ayrı ayrı söz konusu edilmiştir.

Dokuzuncu şiirde ise Kemâlî, aşka düşmekten kaynaklanan dertlerinden bahsetmekte ve âşıklığın utanılacak bir meziyet olmadığını belirterek hekimlerin bu derde çare bulamayacağını söylemektedir.

Yine sevgilinin güzelliğinden bahsedilen onuncu şiirde, onun bütün fiziki vasıfları çiçekle ilgili unsurlara benzetilerek her uzvunun ne kadar kusursuz olduğu vurgulanmaktadır.

Sevgiliden ayrı düşmenin güçlüğünden bahsedilen on birinci şiirde, âşığın gözyaşlarının sel olup aktığı ifade edilmekte ve sevgilinin yüzünü görüp ağlayan şairin hiç de utanılacak bir şey yapmadığı belirtilmektedir.

Kendi inancından bahsettiği son şiirinde Kemâlî, Ehl-i sünnet ve'l-cemaat itikadını taşıdığını, kiblesinin Kâbe ve tarikat pîrinin de Hacı Bektaş-ı Velî olduğunu söyleyerek mensubu bulunduğu tarikatı da bu şiirinde açık bir şekilde ifade etmektedir.

Divañçe, cönk ve mecmualarda bulunan bu şiirlerin Âşık Kemâlî'ye ait olduğu kanaati şu gerekçelere dayanmaktadır: Öncelikle millî kütüphanede "06 mil yz A 7660" numarasıyla kayıtlı olan divañçenin Kemâlî'ye ait şiirlerden meydana gelmesi ve daha önce, 1935 yılında Talat Mümtaz Yaman tarafından yayınlanan manzumeleriyle bunların örtüşüyor olması bu eserin ona ait müstakil bir yazma eser olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı kütüphanede "06 mil yz cönk 105" numaralı yazmanın 1872, "06 mil yz cönk 269" numaralı yazmanın 1858 ve "06 mil yz FB 423" numaralı yazmanın 1904'deki istinsah tarihleri Kemâlî'nin yaşadığı döneme denk gelmektedir. Bu üç yazmayla birlikte diğer tüm yazmaların içerisinde 19. yüzyılda yaşamış ve aynı zamanda Kemâlî'nin hocası Erzurumlu Emrah ve onun en çok etkilendiği âşıklardan birisi olan Dertlî'nin yanında o dönemde yaşamış Âşık Ali gibi âşıkların şiirlerinin de bulunması bu yazmaların 19. yüzyıla ait olduğunu göstermektedir. 12 numaralı şiirin son dördlüğünde mahlasının "Kemâlî" adının "Mustafa" olduğunu belirtmesi de o şiirin Âşık Kemâlî'ye ait olduğunun ayrı bir delilidir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla "Kemâlî" mahlasını kullanan üç ozan bulunmaktadır. Birincisi 1821-1892 yılları arasında yaşayan Kastamonulu Âşık Kemâlî, ikincisi 1861-1926 seneleri arasında yaşayan Ulukışlalı Âşık Kemâlî Baba (Tan, 2011: 9) ve üçüncüsü de 1928-2012 doğumlu Samsunlu Kemâlî Bülbül (Halıcı, 1992: 77)'dür. Samsunlu Kemâlî Bülbül, şiirlerinde "Kemâlî" mahlasını çok az kullanmış olmasına rağmen Kastamonulu Âşık Kemâlî ile yaşadıkları zaman farklılığından dolayı bu şiirlerin Kemâlî Bülbül'e ait olması muhtemel değildir. Ulukışlalı Âşık Kemâlî hakkında Nail Tan'ın vermiş olduğu bilgilerden hareketle adı geçen âşık, otuz beş yaşında başlayıp altı sene süren medrese eğitiminin ardından pîr elinden bade içerek şiir söylemeye başlamış ve bu da 1902 gibi bir tarihe denk düşmektedir. Adı geçen

âşğın hızlı yazma kabiliyeti olmadığı için ilk zamanlarında şiirlerini yakınlarına ve özellikle Mızız Şükrü adında bir şahısa yazdırmıştır. Fakat bu kişiler âşğın kendilerine verdiği yazma ücretini az buldukları için ellerindeki şiir defterlerinin büyük kısmını yakmışlardır. Geriye kalan şiirlerinin de yaşadığı sel felaketinde yok olması sonucu âşıklığının son dönemlerinde yazdığı manzumeleri günümüze ulaştırır. Ulukışlalı Âşık Kemâlî'nin daha sonraki yıllarda söylediği 92 şiirini ise Raşit Arıkan bir deftere kaydetmiştir. Ali Kılınçsoy, İsmail Tarhan, İsmail Özmel ve Raşit Arıkan'ın Ulukışlalı Âşık Kemâlî üzerine yaptıkları çalışmalarda yer alan şiirleri toplayarak 83 tanesini Nail Tan yayımlamıştır. Kitabına almadığı şiirlerin de tekrar eden mısralarını çalışmasının sonunda vermiştir (Tan, 2011: 12). Ayrıca Ulukışlalı Âşık Kemâlî sayı bakımından az olan aruzla söylediği şiirlerinde sadece "divân" ve "semâî" tarzını kullanırken Kastamonulu Âşık Kemâlî ise şiirlerini heceden çok aruzla ve aruzun "divan, semâî, selis, kalenderi, satranç" tarzında da kaleme almıştır. Bu kalıpların haricinde ise daha farklı aruz ölçüleriyle de manzumeleri bulunmaktadır. Bütün bu gerekçelerden hareketle neşrettiğimiz şiirlerin Kastamonulu Âşık Kemâlî'ye ait olduğu kanaatindeyiz.

1

DESTÛR GAZEL¹⁷

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)

Ehl-i uşşâkın nazargâhı olan ey zât-ı nûr

Âsumân-ı matla-ı ikbâlin eyle nûr-ı hûr

Makdem-i arşı müşîrânında cümle bahr [u] berr
Vech-i pâkinden tulû-ı âfitâb eyler zuhûr

Tekeye-i kesretde tevbe bekleriz her rûz u şeb
Nat-i pâk-i zâtın andıkca dirûz hamden şekûr

Haşre dek ser-halka cemiyetde evsâfın ola
Ehl-i aşkın dillerinde sad hezârân bî-kusûr

Ramazân-ı mefâhirin mâhında saz çalmakçün
Bende-i dervîş-i dil-rîşânına himmet buyur

Ser-fürûlar eyleyüp aşk niyâz eyler sana
Bâb-ı lütfundan **Kemâlî** kemterin gel itme dûr

2

KOŞMA¹⁸

(6+5= 11'li Hece Vezni)

Nazlı dilber senin hüsnün bâğına
Ben giremedim girenden aşk olsun
Sarılıp baş koyup sînen ağına
Yüz sürmedim sürenlere aşk olsun

Naz ile ördüğün zülfün telini
Şevk ile kuçdığın ince belini
Gülşen-i hüsnünde gonca gülünü¹⁹
Ben dermedim derenlere aşk olsun

Geldi firkat gitdi vuslat zamânı

¹⁷ "06 mil yz A 7660" numaralı divânçenin 7. varağında bulunmaktadır.

¹⁸ "06 mil yz cök 43" numaralı yazmanın 65. varağında bulunmaktadır.

¹⁹ Metnin aslında "gülleri" şeklinde yazılmıştır. Fakat vezin ve kafiye gereği "gülünü" şeklinde okunması ve yazılması gerekmektedir.

Şimden gerü kesdi sevdâ **Kemâlî**
Aşk ile **Kemâlî** ince miyânı
Ben sarmadım saranlara aşk olsun

3²⁰

(6+5= 11'li Hece Vezni)
Sevmişim bir cânân Yûsuf-ı Kenân
Bu gönlüm âşıkân oldu o yâra
Râhında hezârân ehl-i irfân
Eyledi cân kurbân aşk-ı nigâra

Ol lebleri şirin kaddi yasemin
Yürüdükce zemîn titreşür hemîn
Atdı sevdâ okun eyledi pür-çîn
Sînemde nâzenine ol kaşî kara

Sana ayyâr-ı meftûn oldukca her gün
Olmaz mıyım efzûn **Kemâlî** mecnûn
Sanma gönlüm zebûn-ı aşkınla meskûn
Sevdiğim bil memnûn olduğum yâre

4²¹

(mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün)
Nergis aceb mi müjgen-i yârdan umar meyîl
Küstâh olur meseldir ezelden gözü alîl

Basmaz kadem o nahl-i dilârâm kenârına
Ey dîde eşkini ger idersen Furât Nîl

Ditrer güneş felekde seni görse ey mehim
Bakar yüzüne sûfî-i huffâş olur hacîl

Dünlerde ay zülfünü elden komaz begim
Âmâ asâsız olsa henüz bulamaz sebîl

Havz-ı lebinden içmesi dünyâda hod muhâl
Huld-i berin içinde olur ayn-ı zencebîl

Nâsih safâ-ı günü say eyle bilmege
حال من اقليل حجة کرده ايزا قندی

Zer virse ehl-i visâl **Kemâlî** revân virir

مال من اقليل

5²²

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)
Bir güzele gönül verdim gine geri alamam
Ben hâlimi arz edemem inanacak bulamam
Düşmanımız gâlip oldu her zamanda varamam
Ol güzele mail oldum sermeden ben geçmezem

²⁰ "06 mil yz cökn 293" numaralı yazmanın 21. varağında bulunmaktadır.

²¹ "06 mil yz A 3863" numaralı yazmanın 24. sayfasında yer almaktadır.

²² "06 mil yz cökn 105" numaralı yazmanın 6 ve 7. varağında bulunmaktadır.

Yâr hamamdan çıkar idi beni gördü söyledi
Ben seni böyle bilmezdim deyü figân eyledi
Nâr-ı hasret derd-i firkat yüreğimi dağladı
Gül yanağın yanağıma sürmeden ben geçmezem

Ne belâyı gönül verdiğim sabra tâkat kılmadı
Ben sana çün haber saldım bir cevâbın gelmedi
Ben seni sâdik bilirdim sözümüz bir olmadı
Aç kolunu sar boynuma sermeden ben geçmezem

Ol **Kemâlî** dedi bana sen beni sevmez misin
Bir gice yanına gelsem sînene sarmaz mısın
Senin için mecnûn oldum sen beni bilmez misin
Bal dudağın dudağıma sürmeden ben geçmezem

6²³

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)
Baldu mah rûyunla cânâ leyl-i hicrânım sabâh
Çün Furât-âsâ akıbdır ayn-ı giryânım sabâh

Merkez-i hatında yanmış tob-ı müjgânın senin
İhrâb etmek dilermiş akl-ı virânım sabâh

Fülk-i dil deryâ-yı gamda kim garîk olmaktadır
Cüş edip dünyâyı alsa Nûh-ı tûfânım sabâh

Püte-i aşkda eritdim bak vücûdum mülkünü
Hırka-i zilletde yağmâ eylerem cânım sabâh

Zerre denlü terk olunmaz rûy-ı arzda ins ü cân
Ey **Kemâlî** aşk edince nefha-i âhım sabâh

7²⁴

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)
Yansa şeme yanmağa pervâne ansızdan gelir
Zülf-i yâre bend olan dîvâne ansızdan gelir

Şöyle bir mest olmuşum ki bilmez oldum kendimi
Sâki-i gül-çehreden peymâne ansızdan gelir

Gülşen-i hüsnünde yârin feth olursa goncalar
Andelîbler cem olup efgâna ansızdan gelir

Kimseden bir kimseye zulmet gelir mi ey gönül
Râh-ı Hakdan külli şey insâna ansızdan gelir

Aç gözün hâl-i hayatında **Kemâlî** aşk ile
Vakt geldikde ecel bu cânâ ansızdan gelir

8

²³ "06 mil yz cönk 299" numaralı yazmanın 30. vараğında bulunmaktadır.

²⁴ "06 mil yz FB 423" numaralı yazmanın 70. vараğında bulunmaktadır.

SEMÂÎ²⁵

(mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün)
Güzel gilmân cevâhir kân güzel cânân güzelsin sen
Güzel civân güzel mûyân güzel sultân güzelsin sen

Güzel nârın güzel yüzün gün yüzlü güzel yüzün
Güzel rûşân güzel gerdân güzel nûrân güzelsin sen

Güzel boylu güzel huylu güzel başlı güzel dilli
Güzel beyân güzel rindân güzel sühan güzelsin sen

Güzel kaşlı güzel dişli güzel başlı güzel saçlı
Güzel reyhân güzel fettân güzel zîşân güzelsin sen

Güzel ismin güzel cismin **Kemâlîm** dedim güzel
Güzel irfân güzel insân güzel yârân güzelsin sen

9²⁶

(müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün)
Onulmadı yâreler ne aceb derdim var benim
Mecnûn olmuş görenler ne aceb derdim var benim

Âşık olan âr etmez derdi olan zâr etmez
Hekimler bîmâr etmez ne aceb derdim var benim

Eller yanmaz zârımdan geçdim külli vârımdan
Ayrı düşdüm yârimden ne aceb derdim var benim

Deryânın ucu çağladı hasret yüreğim dağladı
Hâlîm görenler ağladı ne aceb derdim var benim

Der **Kemâlî** coşdum gine yandım tutuşdum gine
Ummâna düşdüm gine ne aceb derdim var benim

10

SEMÂÎ²⁷

(mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün)
Açılmasa yâr yanağında karanfil lâle gül sünbül
Benin rengi dudağında karanfil lâle gül sünbül

Hurşit eyler senin günden döne rengi cemâlinde
Bahar eyyâmı çağında karanfil lâle gül sünbül

Senin ruhsârına nisbet midir bilmem nedir cânâ
Kızarmış hüsnü bağında karanfil lâle gül sünbül

Zihî esrâr-ı hikmet dest-i kudretten zuhûr etmiş
Meğer zülf ü yanağında karanfil lâle gül sünbül

Kemâlî gülsitân içre görüp yâri kible etmiş
Hezârân sol u sağında karanfil lâle gül sünbül

²⁵ "06 mil yz cönk 119" numaralı yazmanın 43. varağında bulunmaktadır.

²⁶ "06 mil yz cönk 269" numaralı yazmanın 53 ve 54. varağında bulunmaktadır.

²⁷ "06 mil yz cönk 293" numaralı yazmanın 22. varağında bulunmaktadır.

11²⁸

(mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün)
O melâhun firâkı eşkimi seylâba döndürdü
Dirîgâ bu gönül fülkü bütün girdâba döndürdü

Görünce tâk-ı ebrûnı imâm mescidde ey dilber
Sana ayıtdı teveccüh ankasın mihrâba döndürdü

Dökersem tan mıdır eşkim o gül ruhsâr hecrinden
Zaîf etdi beni gam şîşe-i gülâba döndürdü

Nihâl-i saht kaddim cevr ile bükdü kemân-âsâ
Vücûdum reng-i berg ol kaşı yâ kullâba döndürdü

O tıfl-ı nev-resi sayd etmeye sahn-ı temâşâda
Kemâlî îd-gehde cismini dolâba döndürdü

12

GAZEL²⁹

(fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün)
Hamdülillah sûre-i rahmânı bilmişlerdeniz
Sabr hükmün gitdi gider Sübhânı bilmişlerdeniz
Dört kitabı gökden indirdi günü Ahmed'e
Dînim İslâm Muhammed'i Kur'an'ı bilmişlerdeniz

Kâbe [vü] Beytu'l-makdis kıblemiz oldu nişân
Hem dahı peygamberimiz Muhammed âhir zamân
Dînim İslâm mezhebim İmam-ı Âzamdır ayân
Dilden ikrâr edip îmânı bilmişlerdeniz

Hazret-i Âdem Sâfiyu'llâh benim zürriyyetim
Rûz-ı mahşerde şefâatkânı Ahmed milletim
Ehl-i sünnet ve'l-cemâat itikâdında mezhebim
Çâr anâsırdan olan insânı bilmişlerdeniz

Mahlasım **Âşık Kemâlî** Mustafâ'dır adımız
Kıblemiz bir noktayla dâsîtân oldu icâdımız
Hacı Bektâş-ı Velî'dir pîrimiz üstâdımız
Kâmile hizmet idüp izânı bilmişlerdeniz

Sonuç

1821-1892 yılları arasında, yani Âşık Edebiyatı'nın zirvede olduğu bir dönem olan 19. yüzyılda yaşayan Âşık Kemâlî'nin tertip ettiği divanının günümüze ulaşmamış olması onun şiirlerinin ve şairliğinin daha iyi değerlendirilmesine engel olmuştur. Talat Mümtaz Yaman (1935) tarafından neşredilen yazmasının büyük ihtimalle farklı bir nüshası olan elimizdeki divançeden, çeşitli cönk ve mecmualardan tespit ettiğimiz 10'u aruz ve 2'si hece vezniyle yazılmış toplam 12 şiiriyle birlikte Âşık Kemâlî'nin bilinen şiirleri 94'e çıkmıştır. Kemâlî, bu şiirlerinde Allah'a, Hz. Muhammed'e ve Hz. Ali'ye olan sevgisine değinerek tasavvufî aşkı ve bağlı olduğu tarikatın erkân ve adabını yoğun olarak işlemiştir. Şairin ilâhî aşkın yanında beşerî

²⁸ "06 mil yz A 3863" numaralı yazmanın 24. varağında bulunmaktadır.

²⁹ "06 mil yz Cönk 92" numaralı yazmanın 87. varağında bulunmaktadır.

aşkı, sevgiliyi ve onun âşığa çektiği cevri ü cefâyı, dünyanın gelip geçiciliği gibi konuları işleyen manzumeleri de vardır.

Bu şiiirlerden hareketle Kemâlî'nin küçük kusurlara rağmen hem aruzu hem de hece veznini kullandığı, bunların farklı tür ve şekilleriyle şiiirler yazdığı/söylediği ve âşıklık geleneğine hâkim olmasından dolayı yaşadığı dönemde Kastamonu'nun önde gelen âşıklarından birisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu şekilde genel kütüphanelerde ve özel kitaplıklarda bulunan cönk ve mecmuaların incelenmesiyle hem Âşık Edebiyatı'nın karanlık noktalarının aydınlatılması hem de kültürel zenginliğimizin gün yüzüne çıkarılması sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

- ABDÜLKADİROĞLU, Abdülkerim (1997). "Kemâlî Baba ve Sofuzâde'nin Onun Bir Mısra'ını Terbî'i", *Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Yazıları*. Ankara: Akademi Yayınları.
- BAYRI, M. Halit (1956). *Halk Şiiri-XIX. Yüzyıl*, Varlık Yayınları.
- BORATAV, P. Naili, FIRATLI, Halil Vedat (1943). *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi*, Ankara: Maarif Matbaası.
- CUNBUR, Müjgan (1968). *Başakların Sesi Saz Şairlerinin Hayatı ve Eserleri*, Ankara: Poyraz Reklam Yayınları.
- ERTAN, Ali (1941). *Yesârî Baba*, Sinop.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (2010). *Alevî-Bektâşî Nefesleri*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki (2004). *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- HALICI, Feyzi (1992). *Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri-Güldeste*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1986). *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (2004). *Saz Şairleri I-V*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- MACİT, Muhsin (1997). *Nedîm Divânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- MADEN, Fahri. (2012). "Bayumlu Yesârî Baba ve Sinop'ta Bektaşîlik", *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, Yıl. 2, S. 3, s. 185-201.
- OĞUZ, M. Öcal (2006). "Âşık Şiiri (XVI-XX. Yüzyıl)", *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 138-178.
- ONAY, Ahmet Talat (1930). *Çankırı Şairleri*, Çankırı.
- OZANOĞLU, İhsan. (1940). *Âşık Edebiyatı*. Kastamonu: Şenkıral Matbaası.
- ÖZGÜL, M. Kayahan (2000). *Araştırmalar Devri Türk Şiiri Antolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÖZMEN, İsmail (1998). *Alevî-Bektâşî Şiirleri Antolojisi*, C. 1-5, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÖZTELLİ, Cahit (1985). *Bektâşî Gülleri*, İstanbul: Özgür Yayınları.
- SAKAOĞLU, Saim (1986). "Emrah'ın Türk Saz Şiiri İçindeki Yeri ve Yetiştirdiği Ustalar", *Erciyes Dergisi*, S. 101. Kayseri.
- SEVENGİL, R. Ahmet (1964). *Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri (Radyo Konuşmaları)*, İstanbul.
- TAN, Nail (2011). *Ulukışlalı Âşık Kemâlî Baba Hayatı-Sanatı-Şiirleri*, Ankara: Ulukışla Belediyesi Yayınları.
- TÜRKMEN, Fikret (2005). "Yüzyıl Anadolu Halk Şiiri ve Kastamonulu Âşık Kemâlî", *İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, s. 149-154.
- YAKICI, Ali (2003). "Türk Âşıklık Geleneği İçinde Kastamonu'nun Yeri ve Önemi", *Millî Folklor*, S. 60, s. 165-169.
- YAMAN, Talat Mümtaz (1935). *Kastamonulu Âşık Kemâlî Hayatı ve Eserleri*, Kastamonu: Vilayet Matbaası.
- YÜCEL, Neslihan (1993). *Kastamonu'da Âşıklık Geleneği ve Kastamonu'da Yetişen Âşıklar*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- <http://yeniarsiv.net/turkucu-ve-ozan-biyografileri/34447-asik-ahmet-yesari/> (erişim tarihi 18.06.2012).
- www.yazmalar.gov.tr adresinde "06 mil yz cönk 43" kayıt numaralı cönk.
- www.yazmalar.gov.tr adresinde "06 mil yz cönk 92" kayıt numaralı cönk.
- www.yazmalar.gov.tr adresinde "06 mil yz cönk 105" kayıt numaralı cönk.
- www.yazmalar.gov.tr adresinde "06 mil yz cönk 119" kayıt numaralı cönk.
- www.yazmalar.gov.tr adresinde "06 mil yz cönk 269" kayıt numaralı cönk.
- www.yazmalar.gov.tr adresinde "06 mil yz cönk 293" kayıt numaralı cönk.
- www.yazmalar.gov.tr adresinde "06 mil yz cönk 299" kayıt numaralı cönk.
- www.yazmalar.gov.tr adresinde "06 mil yz FB 423" kayıt numaralı mecmua.
- www.yazmalar.gov.tr adresinde "06 mil yz A 3863" kayıt numaralı mecmua.
- www.yazmalar.gov.tr adresinde "06 mil yz A 7660" kayıt numaralı divançe.